

нів країни, які не соромляться душу свою продати чужинцям і за їх гроші катувати і вбивати своїх же братів... Тож годі спати, хто чим може помагайте нам очистити рідний Край від цих окупантів... Запровадивши же свої душі комуністам наших братів вразумляйте, нехай чесною працею з нами вкупі заслужать прощення." [22]. Ідея, що більшовики - це чужинці і поведатся як окупанти звучить і в інших повстанських відозвах [23].

Наведені матеріали прямо свідчить про етнічний

підхід при вирішенні проблем української революції: "Чужинці-вороги, вороги-чужинці. Натомість українці, хай і заблукалі по чужинецьких ідеологічних нетрях, все ж "брати"; і якщо від ворогів-окупантів треба край очистити, то братів-українців треба вразумляти, наvertати їх душі до рідного, національного світогляду, до праці задля своєї Вітчизни. Зрештою саме такий підхід підтверджує і героїчна історія Холодноярської республіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Центральний державний архів громадських організацій (далі ЦДАГО), Ф.1, оп. 20, спр. 354, арк. 126.
2. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 338, арк. 13.
3. Там же.
4. Там же.
5. Там же. арк.14.
6. Гринько Б.Д. Словарь украинского языка. - К. 1908. Т.ІІ. - С. 380.
7. ЦДАГО), Ф.1, оп. 20, спр. 354, арк. 208-209.
8. Там же Ф.1, оп. 2, спр. 83, арк. 2.
9. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 354, арк. 31.
10. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 130, арк. 16.
11. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 354, арк. 127.
12. Там же. арк.23.
13. Там же Ф.8, оп. 1, спр. 60, арк. 12.
14. Там же.
15. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 354, арк. 62; оп.1, спр. 28, арк. 380
16. Там же Ф.8, оп. 1, спр. 71, арк. 8.
17. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 354, арк. 190.
18. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 300, арк. 34.
19. Там же Ф.1, оп. 20, спр. 20, арк. 33.
20. Там же. арк.23, 23, 24.
21. Там же. арк.9.
22. Там же Ф.57, оп. 2, спр. 226, арк. 5.
23. Там же. арк.9.

SUMMARY

Bolshevism and Ukrainian village in 1917-1920 years

V.Kourtiak

In the article "Bolshevism in the Ukrainian village 1917-1920 years Basil Kourtiak elucidates the struggle of Ukrainian peasant with Bolshevik's and with the foreign occupant.

КРИЗА СВЯЩЕННОЇ РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ Й УТВЕРДЖЕННЯ МОГУТНОСТІ ЧЕСЬКОГО КОРОЛІВСТВА У ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ XIII ст.

Ліхтей І.

На рубежі XII-XIII ст. виникла сприятлива міжнародна ситуація для зміцнення авторитету Чеського королівства й зростання його впливу в Центральній Європі [1]. Неабияку роль при цьому зіграли такі фактори, як розпад англо-французької імперії Плантагенетів на заході європейського континенту, занепад Візантії на сході та, особливо, посилення влади курфюрстів у Священній Римській імперії* після смерті в 1197 р. німецького короля й імператора

Генріха VI Гогенштауфена.**

Натомість значно зріс міжнародний політичний престиж папства [2]. Внаслідок збігу обставин, на початку 1198 р. папський престол зайняв римський аристократ, виходець із середньоіталійської графської родини Лотаріо ді Сеньї Інокентій III (1198-1216) [3]. Людина надзвичайно енергійна й владолубна, він доклав чимало зусиль для завоювання папською курією гегемонії над усім християнським

світом [4].

На час смерті Генріха VI його синові й наступникові Фрідріху II (1194-1250), якого ще в 1196 р. на Франкфуртському з'їзді князів визнано правителем Сіцилійського королівства, не виповнилося навіть три роки. Тому на Мюльхаузенському рейхстазі (в березні 1198 р.) німецьким королем було обрано брата Генріха VI - герцога Філіппа Швабського (1198-1208), що з боку останнього стало порушенням прав малолітнього племінника. Таким кроком не забарилася скористатися противники Гогенштауфенів - гвельфи***, які прагнули бачити на королівському троні власного ставленика. Після короточасних пошуків ця партія зупинила свій вибір на синові покійного Генріха Лева Оттоновича Брауншвейського й на з'їзді князів у Кельні проголосила його німецьким королем Оттоном IV (1198-1218). Обидва суперники незабаром були короновані своїми прибічниками: Оттон IV - в Ахені, а Філіпп - у Майнці. Оттона IV визнавали правителем у північній Німеччині, а Філіппа - в середній і південній частинах країни [5]. Так на німецькому троні опинилися три, обрані ніби-то "за законом", королі. "Апулійський хлопчик" Фрідріх II знаходився під опікою матері в Неаполі і з ним ніхто не рахувався. Два інших вступили у війну за престол, вербуючи собі прихильників як у Німеччині, так і за її межами. Внаслідок тривалого розбрату під загрозою опинилася єдність і незалежність країни. Держава, що кілька років тому назад прагнула нав'язати свою вищість правителям Західної Європи, стояла на межі втрати суверенітету [6].

З такої ситуації найбільшу користь мало папство. До того ж, у листопаді 1198 р. померла Констанція, вдова імператора Генріха VI. Право опікунства над їхнім малолітнім сином Фрідріхом II перейшло до Інокентія III, що давало другому можливість використовувати законного спадкоємця Гогенштауфенів у власних інтересах [7]. Під папський сюзеренітет було повернуто Сіцилійське королівство й Тоскану. Проте Інокентій III не тільки всіляко перешкоджав об'єднанню цих областей з Північною Італією в межах Священної Римської імперії, а ще й активно намагався підпорядкувати церковній владі самого імператора. Згідно з його концепцією, папство мало стати останнім арбітром у вирішенні питання про те, годиться висунутий німецькими князями кандидат у імператори чи ні, тобто обрання останнього мусіло залежати виключно від волі папи [8].

Тим часом у Німеччині розпочалася жорстока міжусобна війна. Спочатку Оттон IV мав успіх завдяки фінансовій підтримці свого дядька, англійського короля Річарда Левове Серце (1189-1199), при дворі якого він жив з дитячих років. Але сила виявилася на боці Філіппа. До того ж, у зв'язку зі смертю в 1199 р. короля Річарда, Оттон IV перестав

одержувати гроші з Англії й відразу втратив багатьох прихильників. Здавалося, що його справа приречена на поразку. Проте несподівано Оттона IV підтримав Інокентій III. У своєму посланні від 1 березня 1201 р. папа визнав за ним право на престол. А в червні цього ж року Оттон IV підписав з папськими легатами у Нейсі конкордат, в якому обіцяв римському понтифіку зберігати покірність і повагу, а також сприяти при встановленні теократичної влади на Апенінському півострові від річки По до кордонів Сіцилійського королівства. Таким чином Оттон IV, не замислюючись над наслідками, поступився і верховним значенням імперії, й Італією і навіть допустив, щоб датчани знову зайняли Голштінію [9]. Після цього Інокентій III відлучив від церкви Філіппа та всіх його прибічників. Чимало духовних князів відразу покинули ставленика гібелнів і міжусобиця розгорілася з новою силою.

Головною причиною загострення відносин між Інокентієм III та Філіппом Швабським послужило небажання останнього відмовитися від принципу самостійності, що став основою державності Гогенштауфенів [10]. Однак папа думав зовсім інакше. В одній із своїх постанов він, зокрема, писав: "... якби вищезгаданий герцог заволодів імператорським саном - що лишень не стається! - то загинула б вільність князів відносно виборів і зникла б довіра інших до всіх інших. Бо якщо, - як колись Фрідріх (Фрідріх I Барбаросса, 1152-1190. - *І.Л.*) успадкував від Конрада і Генріх (Генріх VI, 1190-1197. - *І.Л.*) - пізніше від Фрідріха, так і тепер, або Фрідріх (Фрідріх II. - *І.Л.*) успадкував би від Філіппа, або Філіпп - від Генріха, - то імператорський сан виявився б приналежним не за обранням, а за спадковістю. А оскільки чимало з імператорських князів не менш знатні й могутні, то це завдало б їм шкоди, - якби виявилось, що ніхто, крім герцогів швабських, не може удостоїтися імператорського сану" [11].

У цьому контексті важливим є висновок історика С.Г. Лозинського з приводу того, що одним із аргументів Інокентія III проти Філіппа Швабського була ніби-то "турбота" папства про "свободу" німецького народу. Якщо Філіпп стане імператором, стверджував папа, то це призведе до зміцнення в Німеччині династії Гогенштауфенів. Право князів обирати з власної волі правителя загине й поступиться спадковій монархії, що завдасть смертельного удару німецькій свободі [12]. Отже, саме завдяки боротьбі за престолонаслідування в Німеччині папська курія посилювала свій вплив на міжнародні відносини в Центральній Європі. Адже в умовах відсутності реального великодержавного авторитету, яким була Священна Римська імперія під час правління Фрідріха I Барбаросси та його сина Генріха VI, протидіяти теократичним устремлінням папства ставало дедалі важче.

Для чеської державності зростання папського авторитету, так само, як і занепад імперії, мало важливі наслідки. В усій Центральній Європі ці обидва фактори проявилися, насамперед, у тому, що вони майже одночасно послаблювали залежність країн регіону від універсалістських домагань німецьких імператорів. Однак не всі середньоевропейські держави могли скористатися такими сприятливими змінами. Польща, скажімо, ще з 1138 р. була розділена на ряд князівств і не знаходила сил достатніх для об'єднання [13]. Проте в Угорщині "майже чвертьвікове панування Бели III (1172-1196) характеризувалося поєднанням сприятливої міжнародної ситуації з мудрим політичним керівництвом". Внутрішні ж чвари та суперечки з папством змусили німецькоримську імперію відмовитися від всестельного підкорення Угорського королівства. Важливим чинником центральноєвропейської політики стало Австрійське герцогство, засноване в 1156 р. імператором Фрідріхом I Барбаросою [15]. Зовнішні обставини сприяли й оновленню престижу Чеського королівства, особливо, коли владу остаточно здобув Пржемысл Отакар I (1197-1230) і в країні нарешті припинилися міжусобиці.

Зауважимо, що в останній третині XII ст. внаслідок діяльності Фрідріха I Барбаросси та Генріха VI Чеське королівство опинилося в надзвичайно небезпечній ситуації політичної роздрібленості. В 1172 р. після відречення Владислава II (1140-1173) на користь свого сина Бедржіха в Чеській державі почалася династична криза, під час якої Пржемысловичі знову втратили королівську корону. Німецький імператор Фрідріх I Барбаросса порушив єдність країни, й поділив її на чеське князівство, маркграфство моравське і масток празького єпископа [16]. Таким чином чеські землі перетворилися в імперську територію, що свідчило про послаблення династії Пржемысловичів.

Князі цієї родини, кількість яких іноді одночасно становила 28 чоловік, не переставали боротися за верховну владу в Чехії й Моравії, часто шукаючи підтримки Фрідріха I Барбаросси [17]. В 1173 р. імператор змістив князя Бедржіха (1172-1173) й віддав чеське князівство на правах ленного володіння своєму ставленикові Олдржіхові, а після його відречення - синові Собеслава I (колишнього суперника короля Владислава II) Собеславу II. Але коли той виявився не занадто поступливим, то Фрідріх I Барбаросса в 1179 р. знову повернув корону Бедржіхові (1179-1189). В 1182 р. імператор підтримав Бедржіха проти представника моравської гілки Пржемысловачів Конрада Оти. Міжусобицю владнали тільки в результаті пожалування останньому маркграфства Моравія, яке Фрідріх I Барбаросса підпорядкував безпосередньо собі на правах імперського князівства [18]. Якщо до цього додати, що

в 1187 р. аналогічний статус отримало й празьке єпископство, то стане зрозуміло наскільки тісно згаданий регіон був пов'язаний з Німеччиною [19].

Однак основи чеської державності виявилися досить міцними й Фрідріхові I Барбароссі так і не вдалося їх розхитати. Проти його домагань, насамперед, рішуче виступили ті чеські феодалі, які опиралися на власну економічну самостійність і не хотіли втратити здобуті під час династичних чвар привілеї. Саме ця категорія чеського суспільства наприкінці 80-х рр. XII ст. рішуче виступала проти ставлеників Фрідріха I Барбаросси й підтримала Конрада Оту. За період свого короткочасного правління Конраду Оти (1189-1191) вдалося об'єднати Чеське королівство й відновити його суверенність з питань князівського статусу, виборів правителя та чеських єпископів [20].

Проте зі смертю Конрада міжусобна боротьба розгорілася з новою силою і в 1191 р. чеський трон посів Вацлав (1191-1192). Однак дуже швидко він був вигнаний Пржемыслом Отакаром I (1192-1193), а той, у свою чергу, - єпископом Ідржіхом Бржетіславом (1193-1197), котрий також походив з родини Пржемысловичів. Після смерті останнього чеська корона дісталася Владиславу Ідржіху, який від неї добровільно відмовився на користь Пржемысла Отакара I, а сам залишився маркграфом моравським. У такий спосіб Чеська держава стала на шлях консолідації [21].

Отже, на кінець XII ст. вдалося відвернути кризу Чеського королівства і в основному подолати попередню територіальну роздрібленість [22]. Відновлення державної єдності було пов'язано, насамперед, з глибокими зрушеннями в економічному житті Чехії. Повсюдно поширилася трипільна система сівозміни. Успішно розвивалося сільське господарство країни. Важливі перетворення у цій галузі, так само, як і в торгівлі, вели до зростання ролі міст. Якраз у них король бачив не тільки джерело прибутків, але й опори центральної влади проти свавілля великих магнатів. Розширення економічних зв'язків між окремими областями сприяло об'єднанню чеськоморавських земель в єдину державу. Посилення торговельних відносин давало королю значні грошові надходження і дозволяло зайняти більш самостійну позицію по відношенню до феодалної знаті [23].

Ставши правителем, Пржемысл Отакар I мистецькі використав суперечності між претендентами на імператорський трон для зміцнення міжнародного становища Чеської держави [124]. У міжусобній боротьбі він, насамперед, підтримав Філіппа Швабського. За цю свою відданість Гогенштауфенам Пржемысл Отакар I у 1198 р. отримав королівську корону й привілеї, які виправляли попередні заходи Фрідріха I Барбаросси щодо суверенітету Чехії. Філіпп проголосив королівський титул спадковим, ви-

знав Чеську державу в її старих кордонах, зберігаючи, однак, маркграфську незалежність Моравії [25].

У справі утвердження могутності Чехії досягнення Пржемысла Отакара I були значними, але їх чинність постійно залежала від ставлення до нього як Філіппа Швабського, так і Оттона IV Брауншвейського. Неабияку роль у цьому відіграла й агресивність папської курії. В такій ситуації король Чеський досить уміло маневрував між різними політичними угрупованнями, кілька разів докорінно змінюючи свою орієнтацію. Під тиском папи Інокентія III в 1202 р. Пржемысл Отакар I перейшов на сторону Філіппового суперника Оттона IV. Останній, у свою чергу, разом з Інокентієм III відразу ж підтвердив усі привілеї, отримані чеським володарем від Філіппа Швабського. Крім того, Пржемыслу Отакару I було надано право інвеститури єпископів [26]. У такий спосіб стало можливим ліквідувати самостійність празького єпископства й підпорядкувати його владі короля. Пржемысл Отакар I намагався скористатися союзом з римською курією для підвищення празького єпископства до статусу архієпископства, однак у цьому напрямку успіхів так і не досяг. Очевидно, папа не бажав занадто великого зростання авторитету короля Чехії.

До 1203 р. Оттону IV щастило в боротьбі з Гогенштауфенами. Проте наступного року чимало його досить могутніх прихильників, як, наприклад, ландграф Герман Тюрінгський, король Пржемысл Отакар Чеський, архієпископ Адольф Кельнський, герцог Генріх Брабантський, перейшло на бік Філіппа Швабського. Оттон IV, очевидно, не вмів прив'язувати можновладних князів до інтересів своєї партії [27]. В 1208 р. Філіппа було вбито, а Пржемысл Отакар I знову підтримав Оттона IV. Їх союз, однак, не став довготривалим. Коли французький король Філіпп Август здійснив важливі заходи для зміцнення в імперії позицій Гогенштауфенів, Пржемысл Отакар I був уже їх союзником і виступав за нового претендента на імператорську корону Фрідріха II. Сіцилійського короля підтримав і папа Інокентій III, що призвело до падіння могутності Оттона IV. В 1211 р. Фрідріх II посів імператорський трон і досить швидко зміцнив свою владу. Пржемыслові Отакару I він виявив свою вдячність виданням важливого привілею, відомого як Золота булла сіцилійська [28].

У цьому документі закріплено принципи відносин між Священною Римською імперією і Чеським королівством. Золота булла підтверджувала спадкоємність титулу чеського короля, до поноважень якого належало питання інвеститури єпископів, включала право чеської знаті самій обирати правителя на випадок припинення династії, узаконювала неподільність території королівства. Обов'язки чеського короля відносно імперії були несуттєвими й зводи-

лися до участі в імперських сеймах і римській коронації. Отже, Золота булла визнавала суверенітет Чеської держави й авторитет її правителя [29].

Відновлення державної єдності сприяло утвердженню політичного значення феодалів. Своє становище зміцнила й церква. Зростання папської могутності, яка досягла апогею на четвертому Латеранському соборі (1215 р.), знайшло свій відгук у поведінці празького єпископа Андрія (1214-1224). Останній виступав ревним прихильником посилення папського впливу на внутрішню діяльність церкви. Андрій, хоча й не зумів домогтися архієпископського звання та підпорядкування празької діоцезії безпосередньо римській курії, спробував, однак, звільнити церковну організацію від підлеглості королівській владі. У цьому контексті він прагнув також зберегти право отримання десятини й домогтися церковної юрисдикції над духовництвом усєї країни. В чеському суспільстві, де залежність духовних князів як у світських, так і в нижчих церковних колах вважалася непохитним звичаєм, такі вимоги викликали досить серйозний опір [30].

Єпископ Андрій не зумів прихилити на свій бік більшість церковних ієрархів Чехії, але сподівався на дієву підтримку папства. Під загрозою інтердикту Пржемыслу Отакару I довелося піти на поступки. Під час зустрічі в Кладрубех (1219 р.) він уклав з єпископом угоду щодо розподілу повноважень між світською владою і церквою. Проте зміст статей означав компроміс набагато вигідніший для короля, ніж для єпископа. Пржемысл Отакар I зобов'язувався послідовно зберігати старі порядки в питаннях виплати десятини, призначення священників і суду над духовництвом [31].

Невдоволений результатами домовленості, празький єпископ з допомогою Риму спробував знову спровокувати великий конфлікт з чеським правителем. Однак зусилля Андрія не знайшли підтримки в Чехії, а тому король зумів усе владнати дипломатичним шляхом. У 1221 р. внаслідок нових переговорів з участю папського легата на Шаській горі (південна Моравія), Пржемысл Отакар I підписав великий привілеї про імунітет празької єпископії [32]. Наступного року подібний документ видано і для всього чеського духовництва. Він звільняв церковних підданих з-під юрисдикції замкових урядників і підпорядковував їх безпосередньо королеві [33]. На цьому успіхи Андрієвої політики закінчилися.

Згодом багато з тих привілеїв знівельовалося або повністю втратило чинність. Імунітет церкви виявився короточасним. Церковні маєтки, розташовані на власній території, шляхта й надалі розглядала як приватні, а священників сприймала за своїх прислужників. В політичному житті Чехії виступ Андрія прзначився на недовір'ї до особи новопризначувано-

го єпископа. Як Пржемисл Отакар I, так і його наступники дбали про те, щоб цю посаду не обіймала людина амбітна й занадто віддана папству.

Хоча протистояння з празьким єпископом і не призвело до принципових змін у взаєминах королівської й церковної влади, однак тимчасово ускладнило внутрішній розвиток Чеської держави і дещо стримало зовнішню активність Пржемисла Отакара I. Занепокоєності йому додавало й швидке зростання церковних установ та їх маєтків, що ставало можливим завдяки шляхті, котра була незалежною від короля. Тільки-но Пржемислові Отакарові I вдалося остаточно вирішити, конфлікт із церквою, як у 1222 р. він змушений був втрутитися в династичні чвари, пов'язані зі смертю моравського маркграфа Владислава. В 1223 р. король придушив опір Депольтовичів (нащадків князя Депольта I, що також належав

до родини Пржемисловичів і помер у 1167 р.) й передав Моравію під управління своїх синів. Спочатку (1124 р.) - Владиславі Індржіхові, а по його смерті (1227 р.) - Пржемислові. Задовго до цього Пржемисл Отакар I зробив спробу запобігти боротьбі за престолонаслідування й у 1216 р. проголосив свого сина Вацлава королем [34].

Отже, за період свого правління Пржемисл Отакар I зумів консолідувати Чеську державу. Він проявив себе спритним дипломатом, з котрим рахувалися і в якого шукали допомоги не тільки претенденти на імператорський трон, але й папа римський. І якщо господарські та суспільні перетворення додавали внутрішньому розвитку Чехії дещо драматичний характер, все-таки Пржемисл Отакар I залишався на висоті становища й зміцнив королівську могутність як зовні, так і всередині країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней.-М.,1988.-С.44.
2. Prehled dejin Ceskoslovenska I/1 [do roku 1596].-Praha, 1980.-S.217.
3. Егер О. Средние века (Всемирная история, т.2).- СПб., 1997.- С.341.
4. Колесницкий Н.Ф. "Священная Римская империя": притязания и действительность.- М., 1977.- С.156.
5. Рыжов К. Все монархи мира. Западная Европа (Энциклопедия).-М., 1999.-С.428-430, 528-530.
6. Колесницкий Н.Ф. "Священная Римская империя": притязания и действительность.- С.156.
7. Егер О. Средние века (Всемирная история, т.2).- С.341.
8. Лозинский С.Г. История папства.-3-е изд.- М., 1986.- С.124.
9. Егер О. Средние века (Всемирная история, т.2).- С.342.
10. Там же.- С.341.
11. Декреталий "Venerabilem" Иннокентия III в пользу Оттона IV (март 1202 года) // Хреотоматия памятников феодального государства и права стран Европы / Под ред. акад. В.М.Корецкого.- М., 1961.- С.432-433.
12. Лозинский С.Г. История папства.- С.124.
13. История Польши.- Т.1.- М., 1954.- С.70-74.
14. Коротка історія Угорщини.-Ніредьгаза, 1997.- С.19.
15. Пристер Е. Краткая история Австрии.-М.,1952.- С.12.
16. Prehled dejin Ceskoslovenska I / [do roku 1596]- S.138-139.
17. Чехія й Моравія. Издание Славянскаго благотворительного комитета.-СПб., 1871.- С.44-45.
18. Vanicek V. Strukturální rysy českých středověkých dejin jako dejin evropskýrch // Velké dejiny malý narod. O dnešní české statnosti a o současném odkazu velkých dejin zemi České koruny a Československé republiky.- Cesky spisovatel, 1995.- S.108.
19. Пако М. Фридрих Барбаросса.- Роатов-на-Дону, 1998.- С.260.
20. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней.- С.29-30.
21. Чехія и Моравія. Издание Славянскаго благотворительного комитета.- С.45.
22. Гуса В. История Чехословакии.- Прага, 1963.- С.56.
23. История Чехии / Под ред. акад. В.И.Пичета.- М., 1947.- С.40-41.
24. История Чехословакии.-Т.1.- М., 1956.- С.104.
25. Prehled dejin Ceskoslovenska I/1 [do roku 1596] .- S.217.
26. Tisic let cesko-nemeckých vztahu.- Institut pro stredoevropskou kulturu a politiku, 1991.- s.24.
27. Егер О. Средние века (Всемирная история, т.2).- С.342.
28. Prehled dejin Ceskoslovenska I/1 [do roku 1596] .- S.218
29. Краткая история Чехословакии. С древнейших времен до наших дней.- С.44.
30. Prehled dejin Ceskoslovenska I/1 [do roku 1596].-S.219.
31. Ibid.
32. Из грамоты короля Пржемисла I Пражской епископии (1221) // Хреотоматия по истории южных и западных славян: В 3 т.-Т.1. Эпоха феодализма /Отв.ред. М.М.Фрейденберг.- Минск, 1987.- С.176.
33. Из грамоты короля Пржемисла I чешскому духовенству (1222) // Там же.-С.176-177.
34. Prehled dejin Ceskoslovenska I/1 [do roku 1596] .- s.220.

* Священна Римська імперія - державно-політичне утворення, в яке входили Німеччина, Нідерланди, Бургундія (Арлеат), швейцарські й чеські землі, Північна й Середня Італія. Виникла в 962 р. внаслідок завоювань німецького ко-

роля Оттона I Великого (936-973). З того часу називалася Римською імперією, з кінця XII ст. - Священною Римською імперією, а з 1485 р. - Священною Римською імперією німецької нації, її глава, римський король, що обирався на імперському сеймі князями - виборцями (курфюрстами), після коронації в Римі отримував від папи титул імператора. Зі середини XIII ст. його влада за межами Німеччини була номінальною.

** Гогенштауфени - династія німецьких королів та імператорів Священної Римської імперії, що протягом 1138-1208, 1212-1254 рр. правила в Німеччині, а з 1194 по 1216 рр. - також у Сицилійському королівстві (Сицилія з Південною Італією). Вели вперту боротьбу з можновладними князями в самій Німеччині, північноіталійськими містами, що відстоювали свою незалежність, і папством, яке підтримувало ці міста через власні інтереси. Як наслідок Гогенштауфени не просто зазнали моральної поразки, але, за розпорядженням папи Климента IV (1265-1268), були винищені й фізично.

*** Гвельфи (італ. *Guelfi*) - політичне угруповання в Італії XII-XIII ст., яке виступало на боці папства проти намагань імператорів Священної Римської імперії з династії Гогенштауфенів утвердитися на Апеннінському півострові. Назва походить від імені німецької родини Вельфів - головних ворогів і суперників Гогенштауфенів. Останніх підтримувала партія гібелінів (італ. *ghibellini*), яка отримала свою назву від одного з родових замків Гогенштауфенів-Вейблінгена.

SUMMARY

The sacred Rome Empire crises and the establishment of power of Czech Kingdom in the first third of XIII century

I. Likhthey

The article deals with the analysis of the events related to the establishment of powerful Czech Kingdom in the first third of the XIII century. A great role played such factors as Anglo-French Plantagenet Empire disintegration on the west of European continent, the break-up of Byzantium on the east and the intensification of rulers' power in the sacred Rome Empire.

ПЕРВЫЕ ОРГАНИЗОВАННЫЕ ГРУППЫ СТУДЕНТОВ ИЗ РОССИИ В ГЕРМАНСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ (XVIII век)

Павленко Г.В.

Если украинские студенты в университетах Германии появляются фактически со времен их открытия, то появление первых организованных групп студентов из России в германских университетах относится к первой половине XVIII века и связано с реформаторской деятельностью Петра I [1]. Обустройство России на новых началах, проводившееся Петром I, требовало все больше и больше грамотных людей. Киево-Могилянская Академия, служившая долгое время кузницей кадров для российского двора и его органов власти, включая и просвещение в широком понимании этого слова [2], уже не могла восполнить все увеличивающиеся потребности в лицах с высшим образованием.

До Петра I редко кто из молодых русских дворян выезжал за границу на учебу. Существовало мнение, что русские, попав за границу, домой добровольно не возвратятся. Это мнение как будто не было лишено основания. Когда, при Борисе Годунове, в Германию, Францию и Англию было отправлено 15 молодых русских для обучения, то домой вернулся только один. [3]. Вот почему при первых Романовых вопрос о возможности получения образования за границей даже не ставился.

Положение начинает меняться лишь с приходом к власти Петра I. Петр I не только сам учился за границей, но и заставлял это делать и своих подданных. Первые группы молодых русских аристократов

были отправлены на учебу за границу уже в самом начале 1697 года [4]. Среди многих западноевропейских городов, куда направлялись на учебу русские, значатся и немецкие города. Так, некоторое число молодых дворян было отправлено в Берлин для изучения немецкого языка. Об успехах некоего Александра Петрова, находившегося в Ганновере, сообщал Лейбниц [5].

25 января 1716 г. по случаю учреждения коллегии, издается специальный указ "послать в Королевц (русское название Кенигсберга - Г.П.) человек 30 или 40. выбрав из молодых подъячих для изучения немецкого языка дабы удобнее в Коллегиуме были, и послать за ними надзирателя, чтобы они не гуляли" [6].

Так на протяжении осени 1716 г. и следующего 1717 г. в Кенигсбергском университете появилась группа российских студентов в количестве 33 человек [7]. Видимо, казна не очень утруждала себя в обеспечении средствами посланных на обучение, так как вскоре из Кенигсберга в российские высшие инстанции посыпались жалобы молодых людей, что все они "пришли во убожество" и "принуждены будут помереть с голоду". Дело дошло до Петра I, тот был страшно возмущен в каком бедственном положении оказались его питомцы "к бесславию народа российского" и приказал выделить им необходимые средства из казны, "дабы те ученики втуне время не